

Міщанин-шляхтич (стисло)

Мольєр

Дійові особи:

Пан Журден, міщанин

Пані Журден, його дружина

Л ю с і л ь, їхня дочка

К л е о н т, юнак, закоханий в Люсіль

Дорімена, маркіза Дорант, граф, закоханий у Дорімену

Н і к о л ь, покоївка в домі пана Журдена

К о в ' є л ь, слуга Клеонта

Учитель музики

Учень учителя музики

Учитель танців

Учитель фехтування

Учитель філософії

Кравець

Помічник кравця

Двалакеї

Дійові особи балету

У першій дії

Співачка

Двоє співаків

Танцюристи

У другій дії

Учні кравця (що танцюють)

У третій дії

Кухарі (що танцюють)

У четвертій дії

Троє співаків

Турецька церемонія

Муфтій

Турки, помічники Муфтія (що танцюють)

Дервіші (що співають)

Турки (що танцюють)

У п'ятій дії

Балетнацій

Дія відбувається в Парижі, в маєтку пана Журдена.

Дія перша

Дія відбувається в домі шанованого буржуа пана Журдена. Було в цього пана все:

гроші, сім'я, здоров'я. Але йому цього виявилось замало. Він вирішив стати аристократом.

Ява I

Одразу з'являються двоє вчителів — танців і музики — і чекають на появу Журдена, який дає обід на честь однієї знатної особи. Учитель танців. Тепер в нас з вами справ непочатий край. Учитель музики. Ще б пак! Ми знайшли саме таку людину, яка була нам потрібна. Пан Журден із його маренням стати дворянином та навчитися світського поведіння — це для нас просто знахідка.

Вони ще довго продовжували розмову в цьому дусі, і нарешті зійшлися в головному: завдяки Журдену та його примхам на них почали звертати більше уваги.

Учитель музики. ...Він нам платитиме за інших, а вони нас вихвалитимуть за нього.

Ява II

Хазяїн дому з'являється у кольоровому халаті і нічному ковпаку. Журден впевнений, що він виглядає дуже елегантно. Адже на ньому такий гарний, індійський, халат, а ще нові червоні оксамитові штани і зелений оксамитовий камзол. Учителі один перед одним починають вихвалити чудовий зовнішній вигляд пана Журдена, бо ж від їхньої оцінки залежить гонорар. Потім Журден прослухав нову арію, яка, на його думку, була сумною, і проспівав у відповідь безглузду пісеньку про овечку.

Вчителі ще якийсь час нахвалявали майстерність пана Журде— на у вокалі й танцях. Звісно, після цього йому було запропоновано аайнятися і цими видами мистецтва.

Дія друга

Яви I-III

Вчителі мали великий успіх у Журдена, тож поспішали цей успіх закріпити: музикант радив влаштовувати щотижня домашні концерти; вчитель танців узявся навчити хазяїна менуету — найми шуканішому танцю аристократів.

З'являється вчитель фехтування.

Господар просить учителя музики і учителя танців, щоб вони залишилися подивитися, як він фехтує.

Учитель фехтування переконує Журдена, що найважливіше — навчитися наносити удари так, щоб самому їх не зазнавати. Вчителі танців та музики не погоджуються з ним — суперечка швидко перетворюється на сутичку.

Яви IV-VI

Входить філософ, чия поява, на думку Журдена, має зупинити бійку. Але майстер слова невдало запропонував свої уроки і був побитий разом із іншими.

Філософ усе ж таки розпочинає свій урок. Хоча хазяїн відмовився вивчати логіку та етику — дуже складними здалися вони Журдену. Тож філософ почав навчати його правопису.

Шанований буржуа відкрив учителеві велику таємницю: він таємно закоханий в одну знатну даму. Тому попросив філософа написати їй гарного листа. На що той з радістю погодився. Втім, як він не намагався, не зміг покращити створений Журденом

текст: "Прекрасна маркизо! Ваші чудові очі пророкують мені смерть від любові".

Яви VII-X

З'являється кравець, і філософу доводиться піти.

Журдена одягають у новий костюм. При цьому ученики кравця не жаліють компліментів, за що й отримують від хазяїна чималу суму грошей. Тоді учень кравця називає Журдена ясновельможним, за що також одержує гроші. А сам пан робить висновок: "Ось воно що значить убиратися так, як убираються вельможні особи".

Дія третя

Яви I-III

У новому вбранні Журден вирішує прогулятися вулицями Парижу. Але його дружина рішуче заперечує: він і без того став предметом жартів половини міста. Пані Журден починає сміятися з чоловіка. Адже навіщо вчитися фехтуванню, якщо не збираєшся нікого вбивати? Навіщо вчитися танцю, якщо ноги вже ледве пересуваються? І ніякі доводи чоловіка не можуть її переконати.

Тоді Журден каже, що дружина нічого не тямить. Вона навіть не знає, що розмовляє прозою. Він починає пояснювати Ніколь, як треба вимовляти звуки. Дружина на всі його пояснювання відповідає, що то нісенітниця, і вчителів треба взагалі вигнати з дому.

Пані Журден звинувачує у дивацтвах чоловіка його високопоставлених друзів, які все частіше почали з'являтися в їхньому будинку.

Та сам Журден був переконаний, що дружба з цими людьми дає йому значні переваги.

Яви IV-VI

Прибув граф Дорант — він був саме з числа вельмишановних друзів Журдена. Це був збіднілий дворянин, що хотів поліпшити свої справи одруженням із маркизою Доріменою. Але залицяння потребувало грошей, тож граф уміло використовував Журдена, знаючи про його почуття до маркизи.

З'явившись на порозі дому, він уразив усіх вишуканими компліментами новому одягу хазяїна. Потім сказав, що вранці мав розмову стосовно Журдена у королівській опочивальні. Підготувавши таким чином ґрунт, він попросив позичити йому грошей (хоча вже

мав борг перед хазяїном дому). За це, звісно, обіцяв замовити слово за Журдена перед королівськими особами.

Крім того, гість пояснив, що позичає у пана Журдена, бо він його найкращий друг і боїться, що Журден образиться, якщо він позичить в когось іншого.

Упродовж усієї розмови пані Журден думала, який же її чоловік дурень.

Дорант каже, що він віддав маркизі подарунок Журдена — діамантовий перстень. Він наголошує на тому, щоб пан Журден більше дарував маркизі подарунків, бо жінки це дуже любляють. Дорант розповідає, що він сам упадав за маркизою, а коли дізнався про кохання до неї Журдена, то вирішив йому допомагати у "сердечних справах".

А тим часом пані Журден просить Ніколь підслухати, про що розмовляє її чоловік з Дорантом.

Яви VII-XII

Пані Журден більш за все піклувалася про долю дочки. Люсіль наче відповідала взаємністю на почуття юнака на ім'я Клеонт. Пані Журден була зацікавлена у цьому шлюбі, тож відправила служанку за юнаком і радила йому йти просити в Журдена руки Люсіль.

Ніколь приходить до Клеонта, але він разом з Ков'елем її виганяє і наказує передати зрадливій панночці, що їй більше не пощастить його обдурити. Ніколь нічого не може зрозуміти і біжить мерщій до Люсіль.

Люсіль та Ніколь запитують у Клеонта і Ков'еля, що трапилось. Мабуть, вони на них злі, бо збентежені сьогоднішньою зустріччю. Клеонт відповідає, що рве всі стосунки з Люсіль, а Ков'ель його ідтримує: "А куди він, туди й я".

Люсіль намагається пояснити Клеонту, чому вона ухилилась від зустрічі з коханим, але він не хоче й слухати.

Клеонт приходить до Журдена, щоб попросити руки його дочки. Та тут виникає проблема. Хоча юнак був першим та єдиним претендентом на руку дочки, та він не відповідав головній вимозі буржуа — Клеонт не був дворянином. Журден відмовляє Клеонту, і ніякі доводи дружини стосовно того, що вони самі простого походження, не діють на пана.

"Досить балачок! — роздратовано каже Журден. — А таки наперекір вам усім, дочка моя буде маркізою! А як розізлите мене ще дужче, то я з неї герцогиню зроблю!"

Юнак впадає у відчай. Але його вірний слуга має план, як зіграти з Журденом непоганий жарт. Є в нього для цього і актори, і належний одяг.

Яви XVI-XXI

З'являються граф Дорант із маркізою Доріменою. Граф мав наміри щодо маркізи. Для цього вміло приписував собі усі дарунки, які робив жінці Журден. І в решті решт підкорив серце Дорімени. Звеселивши гостей вітаннями, Журден запрошує їх до столу.

Дія четверта

Яви I-III

Саме у той час, коли маркіза насолоджувалася вишуканими стравами під акомпанемент компліментів дивакуватого буржуа, на порозі з'являється розлючена пані Журден. Вона нарешті зрозуміла, що чоловік відправив її до сестри задля того, щоб розважатися у компанії інших жінок. Журден із Дорантом починають переконувати жінку в тому, що цей обід влаштовує граф, але це ані скільки не заспокоює пані Журден. Дісталось не лише чоловіку, але й маркізі, яка, ображена, залишає дім Журдена. Дорант поспішає за Доріменою.

Яви IV-XIII

Коли знатні особи йдуть, з'являється новий відвідувач. Це перевдягнений Ков'ель, що називається другом батька пана Журдена. Він розповідає, що нібито покійний батько Журдена був справжнім дворянином. Після такої заяви гість, звісно, міг

розраховувати на все, чого б не забажав. Він розповідає Журдену про те, що до Парижа прибув його добрий приятель, син турецького султана. Він, за словами Ков'еля, без пам'яті закоханий у Люсіль і збирається посвататися. А щоб зробити майбутнього тестя рівним собі, хоче посвятити його в мамамуші, тобто паладини — найшановніший сан у світі. Журден у захваті від такої пропозиції.

Під маскою сина турецького султана ховається перевдягнений Клеонт. Він говорить якусь тарабарщину, котру Ков'ель нібито перекладає. Муфтії й дервіші, що прибули разом із Клеонтом, добре повеселились на церемонії посвячення.

Дія п'ята

Ков'ель розповідає про все Доранту, і той вмовляє Дорімену повернутися і насолодитися цікавим видовищем. Граф із маркізою вітають Журдена з високим титулом. Йому ж кортить скоріше видати дочку заміж за шанованого турка. Люсіль довго опирається, доки не впізнає у нареченому Клеонта. Тоді вона робить вигляд, що кориться волі батька. Пані Журден рішуче заперечує, але Ков'ель прошепотів їй кілька слів, після яких вона також погодилась із рішенням чоловіка.

Журден урочисто єднає руки молодят, даючи батьківське благословення на шлюб, а потім відправляє слугу за нотаріусом. Услугами цього ж нотаріуса вирішили скористатися і Дорант з Доріменою. Очікуючи представника закону, усі насолоджуються виставою, що підготував учитель танців.

На знак примирення Дорант пропонує подивитися балет, а Ніколь залишається з Ков'елем, який думає про те, що дурнішої людини, ніж пан Журден, мабуть, у цілому світі немає.

Комедія закінчується балетом.

Коментар

Остання п'єса Мольєра "Міщанин-шляхтич" (1670), не належить до кращих зразків творчості відомого драматурга, але саме ця комедія користувалася найбільшим успіхом як за життя автора, так і пізніше.

У цій комедії дотримано всі класицистичні вимоги: щодо поділу п'єси на п'ять дій з чіткою прив'язкою кожної з них до головних етапів розгортання сюжету; щодо трьох єдностей, адже всі події відбуваються в паризькому будинку пана Журдена (єдність місця), впродовж доби (єдність часу) і зосереджуються навколо особи головного героя (єдність дії). Персонажі п'єси поділяються на позитивних і негативних, у їхніх характерах чітко окреслюється певна домінуюча риса, а головна проблема, що її ставить комедія, має виховну функцію.

П'єса "Міщанин-шляхтич" вбирає у себе жанрові ознаки поширених у той час комедії характерів і комедії звичаїв. Якщо в комедії характерів ставилось завдання розкрити морально-психологічний стан героя, то в комедії звичаїв висміювалися традиції, уподобання певного суспільного прошарку.

Мольєр уже працював над п'єсою, коли Людовік XIV наказав увести до неї сцени з турецьким балетом. Увівши танцювальні сцени до своєї комедії, Мольєр зміг, тим не менше, зберегти єдність її структури. Основний закон структури полягає в тому, що

комедія характеру постає на фоні комедії звичаїв. Носії звичаїв — це всі герої комедії, за винятком головної дійової особи — Журдена. Сфера звичаїв — традиції, звички суспільства. Персонажі здатні виразити цю сферу лише разом (такими є дружина й дочка Журдена, його слуги, вчителі, аристократи Дорант і Дорімена). Усі вони наділені характерними рисами, але не характером; ці риси комічно загострені, але не порушують правдоподібності.

Журден, багатий буржуа, який вирішив стати дворянином, на відміну від персонажів комедії звичаїв, постає як комедійний характер. Його мрія визначає всі його дії, повністю підкоряє його натуру, стає сенсом усього життя, але його уявлення про виключність дворянства — облудні, тому з невідповідності суджень про велич і шляхетність знаті і справжньої ціни панівного стану народжується сатира. Сміючись над Журденом, Мольєр одночасно сміявся і над тим ідеалом, який той вигадав для себе: хоч як намагався Журден змінитися, усе ж таки залишався таким, яким був (позичаючи графові гроші, він рахує їх до останнього су; під час сварок із кравцем, служницею чи дружиною, він вдається до лайки і навіть до бійки, забуваючи про всі "великосвітські" уроки; вивчаючи науки, обирає ту з них, яка, на його погляд, має практичну цінність). Однак жага Журдена до дворянства — не розрахунок хитрого буржуа, а щира мрія, яка цілком захопила його натуру. Це призводить навіть до того, що шановний пан Журден бере участь у маскараді посвячення в сан "мамамуші".

У композиції п'єси її карнавальний фінал був спрямований на осміяння вульгарної пристрасті — і пан Журден стає загальним посміховиськом. Проте у цій атмосфері веселощів усе-таки лунають серйозні слова, що виражають позицію автора: на запитання Журдена, чи є Клеонт дворянином, наречений Люсіль відповідає, що не є дворянином і не має наміру привласнювати собі дворянське звання; він гордий тим, що шість років прослужив в армії, почуває себе гідною людиною, яка корисна державі й суспільству. Шляхетність Клеонта набута його способом життя і діяльності, тоді як поведінка аристократів — графа Доранта й маркізи Дорімени — повністю позбавили їх тієї шляхетності, що була надана їм від народження.

Усі музично-танцювальні вкраплення доповнюють характеристики героїв, увиразнюючи ті чи інші їхні риси, створюючи необхідний авторові емоційний колорит, проте справжнє безсмертя комедії "Міщанин-шляхтич" забезпечив усе-таки образ пана Журдена.